

ՅԵՆ ԵՒ ՅԵՆ Ե

ՆՈՐ ՀՐԵՏՈՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

29. HEPWORTH GES. H., Through Armenia on Horseback, with Map and Ill. London 1898. 8^o pp. XII+365.
30. P. BENNDORF, durch die Krim und den Kaukasus. Reisebriefe, Leipzig 1899. 8^o pp. 58.
31. «ԵՐԱՅՄ, գրական և գեղարվեստական պատկերազարդ հանդես. Ութերորդ տարի 1898 Վրդ. Ս. Նոր. Ս. Գուլարմանի: Պոստ. տպ. Եղևադի: Մոծ 8^o էջ 184+6 և Երև. (էջ 235—62) մոծ նկարի 46: Գինն է՝ (երկու գրքի) 3 ռու.:
32. «ԱԶԳԱՅՐԱՅՄՆ ՆԱՆԻՍ, պատկերազարդ: Երրորդ Տարի. Դ Վրդ. 1898, Nr. 2. Նոր. Ս. Լույսյան: Տիգրիս, տպ. Մ. Դ. Դոստինյան: Մոծ 8^o էջ 320+108 նկարներ: 10: Գինն է՝ (երկու գրքի) 3 ռու.:
33. «ԼՈՒՄԵՆ, գրական հանդես: Երրորդ Տարի, Վրդ. Ս. 1899 Յուճուար, Նոր. Գիտ. Բ. Աղաճան: Տիգրիս, տպ. Մ. Տարած: Մոծ 8^o էջ 322 և Երև. (էջ 111—222): Գինն է՝ (երկու գրքի) 3 ռու.:
34. LA NATION ARMÉNIENNE, son passé, son présent, son avenir politique et religieux. (Extraits de la «Revue illustrée de la Terre Sainte et de l'Orient chrétien»). Paris 1898. 8^o pp. 101.
35. ՀՐԱՆԻ Ս. ԽԱՆՈՅՆԻՍ, Առեւտրական Թուարանութիւն. Ն. Կ. Պէրսպէրսան, Կ. Պոլիս 1899: 8^o էջ 239: Գինն է՝ 10 ռու.:
36. Կ. ԳՈՐԾԱՆԵՆԻՍ, Գրիգորի Սղծամարցին և իւր Տաղերը: Յաշկուած Անգրաւորի Պատմութեան կաշնանը: Տիգր. տպ. Մ. Տարած, 1898: Փոքր 8^o էջ 126: Գինն է՝ 30 Կ.
37. ՏԱՂԱՆԻՍԻՍ ՏԱՂԵՆ. Ն. Առողջապահութիւն տոտին և ի պէտս ազգ. երկրորդական Վարժարանաց: Կ. Պոլիս, տպ. Ն. Կ. Պէրս. 1898: 8^o էջ 517: Գինն է՝ 25 ռու.:
38. ԴՈՒՌԻՆԻ ԲԵՐԲԵՐԵՆԻՍ, Հայոց Նորագոյն Ուսանողները: Մասն. Ս. Բաւաշուր-Մոստող-Կրի. տիպական անակիւ. Ռոստով Դոնի վրայ, 1898: 8^o էջ 44: Գինն է՝ 20 Կ.
39. Կ. Թ. ԲԱՍՄԱՅԵՆ, Պատկ. մը Փրիգորի Միւլերի գրեթէմանի վրայ (հանուած ի Բազմակ.) Անտոն. 1898 Փոքր 4^o 16 (պատկերաւ):
40. Տեղեկագիր Ազգ. Հիւանդանոցի Հիմնադիր Հիմնադիր. 1898. (Մոծագիր 4 էջ և փոքր յաւելում մը):
41. ՄԱՆԻՍԻՍԵՆ ՅՈՒՎԻ, Հայ գեղանկարչութիւն: Մասն. Ս. Դաշալայի գործիքներ. (արտասպառ «Ազգա-գրական հանդիպոյն») Տիգրիս, տպ. Մ. Դ. Դոստ. 1898: Մոծ 8^o էջ 36 և Թ. տախտակը: Գինն է՝ 40 Կ.:
42. Դ. ԱՂԱՅԵՆԻՍ, Ժամանակակից Առեւտրականութիւն, Նուրբ «Մուրճ» տարածմամբ անդին և անխոյն գործունէութեանը (արտասպառ «Մուրճ» տախտակը) Տիգրիս 1898, տպ. Մ. Դ. Դոստ.: 8^o էջ 69: Գինն է՝ 20 Կ.:
43. Ն. ՄԱՐԻԿՈՅԵՆ, Հրատարակութիւն, վէպ գիւղական կեանքի, երկու մասից: Տիգրիս 1899, տպ. Կ. Մատոս.: Փոքր 8^o էջ 174: Գինն է՝ 50 Կ.:
44. «ՏԵՂԵՆԻՍԻՍ» Արքայապետական Ընկերութեան Հիմնադիր Նախագահ 1896ին: Երևան Գ. 1898 յունվ. 1 — 1898 թիվս. 31: Հիմնադիր, տպ. Մամուրեան 1899: Փոքր 8^o էջ 16:

29. Hepworth Ges. H., Trough Armenia on Horseback. Նոր ուղեգրութիւն մը, կենդանի գոյներով նկարագրուած, շքեղ պատ-

կերներով զարդարուած, բայց ընդհանրապէս տխուր պարունակութեամբ: Այս ընդհանուր նկարագիրն այս գրքին, որուն Հեղինակն այս անգամ ամբողջ կոչի մէն է, առկա թան վաճառանկայ երևութի եկեղեցական մը, որուն խաբ մտքն անգամ չէր անցնէր Ջեղաշաղի և Կրի. տաղի բարձունքը մտալով: Եւ առկայ, ինչպէս մանրամասն էր պատմութիւն գրքին առաջին գլխուն մէջ, անհակա Տրաւեր մը Կ'ընդունէր (Տրաւերսը էր James Gordon Bennett որ արդէն իրերը կորցրէր դառն էր.) Եւ երբ Պոլիս կը հասնէ՝ կը մտնէր միայն. քանի մը թան վերջականապէս կորազարկէ: Իրերն պայման կը դնէ որ իրեն ընկերանայ Sidney Whitman, միւս կողմէն իրեն ընկերակից կը տրուին շքա տասնհազարը (Սիրիի պէյ, Բեւշիկի պէյ, Ռուշու պէյ և Խալապ պէյ), Բուր. ուղեկիցը կ'երեւան յառջ. լուսանկարի մը վրայ որ գրքին սկիզբները գրուած է, Տիգր. սկիզբն ալ իրեն ուղեւորին լուսանկարը: Բառակցութիւնն ներք շատ կ'երկարին, բայց վերջապէս կը լինան, ուղեգիրը կ'որոշուի, ուրիշ մասը պարտաւորել կը սահմանուին, և կը սկսի վերջապէս ուղին: Ճամբան անգամ մը մեծ արգելք կ'ըլլէ՝ որ կրնար ամբողջ ուղեւորութեան նպատակն ի գերեւ հանել. բայց ուղեւորին տոկոսն հաստատութեամբն ու բարձրագոյն իշխանութեան գիմնովն կը հարթին ամեն արգելք, որով անխափան գլուխ կ'ըլլէ գործը:

Ինչպէս ուղեւորն ալ կը յայտարարէ, պաշտօնական թան մէն էր իւր ուղեւորութիւնը՝ գլխաւոր նպատակն ունենալով՝ բարձրագոյն իշխանութեան անկողնականութեամբ նկարագրել Փոքրուն Աթոյ արդի վիճակն ու հանգամանքներն եւ ժամանակ անցալի մասին տեղեկութիւններ հաւաքել: Գրքին առով ոչ այնչափ բուն ուղեգրութիւն է, որչափ հաջողութեամբ և ընդառաւարկութեամբ, խոսեցողութիւններ այլեւայլ անհայտ հեմ. այլեւայլ տեսակետով ներկայացնելով իրերու վիճակը: Գոնէ պատճառ չունի՝ չհաստատու երբ հեղինակն, որ առիթով ունեցած է թէ պաշտօնական տեսանց հետ տեսնելու և անոնց տեղեկագիրքն ալ չէ անցնելու և թէ ամեն կարգի անհայտ հետ տեսնելու և իրերը կշռելու, կը հաւատարմութիւն իւր ջանքն եղած է անկողնական պատկ. և լայն ու ստուեր շղարաւ բաժնի: Իրեն յանցանքը չէ որ շատ աւելի առաջին թերթերէն քան լուսայ նշողն, ինչպէս կը տեսնուի գրքին ամեն մէկ էջին: Ուղեգիրն ընդարձակ է. Պոլսէն Ցրապիգոնի վրայէն Կարին, անկէ Մալազիեթի վրայէն Բաղէշ, անկէ Տիգրանակերտ, Ռուհա և Երևան: Վերջապէս Աղեղանակերտն ու Մերսին-Հաղոս ճամբով ետ դարձած: Այս երկար գծի վրայ տեսածն, իմացած ու հաստատուածն ամբողջութեամբ է հեղինակի գրքին մէջ, որ ընդհանրապէս վատ համակրութեամբ արեւելից և կորեկցութեամբ անոր թշուառութեանց ու ակարկութեանց գրուած է, ամբողջ գրքը տասնեակութիւն գլխու բաժնիւն: Աւելի մանրամասնութեանը մէջ մտնել չի ներթիւթել իր ուսումնական նկարագիրն և ալ անհուկ միջոցը:

Ուղեգրութիւնն զարդարուած է 25 յաւելող պատկերներով, ամենն ալ լուսանկարէ առնուած, որոնք կը ներկայացնեն Ցրապիգոն, Կար-

բին, Յիբրանակերտ եւ Այնթապ քաղաքները. բաժանվին խմբեր այլեւայլ, ջեղերու, ի միջի այլլը. Լաթեր եւ Քրդեր, խումբ մը հայ աշակերտուհիներ ի վարին, մուրացկաններու տիպարներ, տերվիշներ են, ինչպէս նաեւ Ջէզեր փայա եւ իւր հեծեւա-զորան աւագ սպաները. Սիկրեւ ալ գրուած է ըն-գարձով տախտակ մը Փաքուն Սոթոյ, ուր նաեւ գունաստիպ նշանակուած են նոյն երկրին աղբի վե-լայէթներուն բաժանմունքն: 4. 8. 8.

80. P. Benndorf, Durch die Krim und den Kaukasus. Փաքրիկ գրութիւն մըն է, ուղեւորի մը նամակներ, որ՝ ինչպէս գրքին նախածաւ ալ կ'ըսէ, այցելութիւն մ'ըրած է անցեալ ամառ խրիմու եւ Կովկասի մէջէն կտրելով անցնելով. Արդէն փոքր ծաւալը իր ջուջընէ որ ջրօտալընիքի մը հարեւանցի անտառներ են նամակներս կամ ներկայ տեսարան, ուր նկարագրուած է ամէն բան ինչ որ հեղինակին հետաքրքրական երեւցած է, Կովկասի վեհապետի գաղափարնց նկարագրութեան թով այլլակի մը նկարագրէրը, մինչեւ կերակերդեաց ու ջուջու լտեր մը գինջ այս կամ այն կայարանը. եւ այսպէս մնա-ցածը: Բայց հետաքրքրութեամբ եւ կարգաշու-տաբոյժը, ուր սահուն ոճով նկարագրուած է աւ-ղեւորութիւնը՝ վեց գլխոյ բաժնուած: Աւտառից սահմանակից մասէն մանկելով Ռուսիա՝ ուղեւորն անցած է Օսեթսո, անէ՛ Սեւաստաթըլ, Բայդար, Ալուպկա եւ Եսայթա, որ առաջին գլխուն պարու-նակութիւնն է: Երկրորդը եր նկարագրէ Թեւոթ-սիա, Կերշ, Նովոռոսիսկ եւ Վուրանի գիծը. եր-րորդը՝ Կովկասի հիւսիսարեւմտեան բաղնիքները (յա-տկայեւ Պրիտորսկի) մինչեւ Ալաշկալա կամ: Անէ՛ ետքն է յատկապէս Կովկասի ուղեգիծը, զոր կարած է ուղեւորն իրական ապագումըն գծով եւ զոր ա-մէնէն լուս նկարագրած է (Օսեթ, Կարսիկ, Թա-մարայ վանքը, Կրճերը են): Զտտ գլուխ մ'ալ նուիրուած է Յիդլիս, որ սակայն շատ հարեւանցի է, աւարտելով Օրբիշեանի ջերմկան նկարագրու-թեամբ: Վերջին գլուխը կը ներկայացնէ Բորժոմ, Քուծայի, Գեղատայ վանքը եւ Պաթնոմ, աւտի ետ գարձած է ուղեւորը: Ամբողջ իբրեւ ուղե-գրական թերթի մը գրուած կ'երեւայ: Սիկրը գրուած է Կարսեկի սառնադաշտերու շքեղ պատ-կեր մը. գարձեալ գրքին մէջ՝ Կարսի արեւելքէն տեսնուած, եւ Օսերու բնակարան մը: 4. 8. 8.

31—33. «Միւրսըն Էրօլս եւ Էրեւրեւտա-լս» զտոյիբուրդը հնդեւի:

— «Ընդարարական Համդիս, Գոտիւր-ուր»:

— «Դոսմայն Էրօլս հնդեւի»:

Երեք կիսամայ պարբերական հրատարակու-թիւն ունինք առջեւին, երբեք ալ արգէն հան-րածանօթ, իւրաքանչիւր տարին երկու մեծա-ծաւալ գիրք: Առաջինը հանրածանօթ է իբրեւ գեղարուեստական հրատարակութիւն, ինչպէս միւս ամէն գրքերուն մէջ՝ այս անգամ ալ բազմաթիւ ճարտարարուեստ պատկերներով շքեղ պարագրուած՝ զարդ ամէն մատենագրարանի. Երկրորդ՝ ծանօթ պարզ ամէն մատենագրարանի, այս անգամ ալ մեր առջեւ կը գնէ հետաքրքրական նիւթեր նոյն ճիւղին վերաբերեալ, հայ ժողովուրդն հետզհե-

տէ իւր կենաց ամէն մանրամասնութեամբ պատ-կերացնելով: Երրորդը՝ որ լուսմը մը կ'ուզէ ձգել մեր գրականութեան գանձանակի, այս անգամ ալ՝ ինչպէս յառաջ՝ ժողովածոյ մըն է ամէն կարգի լու-ու միջակ գրութեանց, առանց որոշ մասնագիտու-թեան եւ ուրոյն ճիւղ մը մշակելու ծրագրի: Երէքին ալ բովանդակութիւնը գրուած ըլլալով թերթի ծածկին վրայ ուրիշ պարբերականաց շարքին մէջ, մեզի հոս կը մնայ միայն քանի մը խոցը բռնէ երե-քին ալ մասին ընդ հանուր տեսակիտով:

— Առաջինը ուշացած լոյս կը տեսնէ. ներ-կայ գիրքը 1898 տարույ առաջին կիսամիկնի գիրքն է: Հրատարակչին «Մի քանի խօսք» (էջ 9—14) կը մեկնէ յայտարան պատճառը՝ գինելով մեր առջեւ ք պարբերականին նիւթական անձուկ վիճակը՝ պա-հանջուած մեծ ծախսը հանդէպ. (այս գիրքը մի-այն իբր 2300 բրլ. ծախք ունցած է): Պետերբուրգ շքեղ տպագրուած, զնկագրումներն (cliche) եւրո-պական ամէնէն հոշակաւոր արուեստանոցին մէջ (Անդերերի վեհեմա) պատրաստուած. թէ ամէն կող-մանէ ճոխացրելու խնամով եղած հրատարակու-թիւն մ'այսպիսի ծախք կը պահանջէ, այս ծանօթ է ամէն իրազէկ անձան: Թե՛ նաեւ առանձնական հայ գրագիրի մը համար ալ գիրքն չէ՝ այս ամէնը կանանաւորապէս հոգալ առանց ընթերցասեր հա-տարակութեան նպատին, այս ալ մեկնելու պէտք չկայ: Բայց ցուպին այն է որ մենք, որ ընթերցա-սեր ժողովուրդ մը կ'ուզենք ըլլալ, պէտք չենք անանք նպատակ եւ խրախուսել այսպիսի հրատա-րակութիւններ՝ զորոնք այլուտ չենք զարգի գո-վելէն: Եթէ ընդհանրապէս մամուլին օգնել ապքի մը պարտքը ըլլալու է, աւելի եւս կ'արժէ նոյնը պարբերականին մը համար, որուն ճիւղին ու տեսա-կէն ուրիշ մը չունինք այս կտարեկութեամբ: — Ընթերցանութեան նիւթերէն, որ այնչափ ճոխ չէ, յիշենք Բակուրանի «Մի տեսութիւն հայկական Կրիթիկայ հրատարակեան վրայ» (էջ 17—52), տե-ղագրականը Ալթմամայ (էջ 69—79), Նարեկայ վանաց (էջ 81—7), Յ. Պարոնեանի կենսագրու-թիւնը (էջ 86—95), Սէլանի գրած մէկ գրոյցը «Արաս թագաւոր» (էջ 97—105) են: Կայ նաեւ մատենագիտական համառոտ բաժնի մը, ժամանա-կակից տեսութիւն, օրւան հարցեր են. Յուսե-լուածի մը մէջ կը շարունակուի Ֆ. Գոտայեւսկիի «Յիշատակարան մուսուլ մանջի» գրութիւնը (Մանս Բ, էջ 231—262): Սակայն պարբերականն յարցն գեղարուեստի մէջն է, զոր խնամով կը մշակէ շքեղ պատկերներով, բնագրին մէջ այս անգամ կը ներկայանան յատկապէս Վաս եւ շրջակայքը: Վա-րադ, Ալթմամայ, Նարեկավանք, Սաքապատու Ս. Լուսաւորը են թաղմութիւն պատկերներով: «Հայ-կական տիպեր եւ տեսարաններ, բաժնը կը ներ-կայացնէ Ցանկահայ գաւառներու եւ Ղարաբաղի հայ կանանց տիպերներ, Երասխի նոր հունն եւ ա-նոր ու Կուրի գետախառնուէնքը, Յովհաննավանք, Արարատ (Զենիգովսկիի) եւ Անդայ պարիսպները, վերջին երկուքս կրկին էջն մեծութեամբ: Այս ալ իւր պատճառն ունի: Հրատարակիչը միայն ունի (եւ յուսանք թէ ունի այժմ ալ) հրատարակել անձադի «Գեղանկար» շարք աշխարհէ, որ ի

առաջին մասերը կը գտնուին պարբերականին 1897—98 տարիներու կրկին դրբերու մէջն ալ, Սարգիզի և Սէն-Մարգէն հայադատին յիշատակարանը՝ Հայոց աշխարհն առուձնասիրելու մասին, ծրագրի մ'առաջարկուած առաջ վարութեան, որ պարագիւն մնացած է (էջ 150—9), — «Պատմական, բաժնին մէջ կը գտնուին իսկ թարգմանութիւնն է՝ «Հայոց գերազանցութիւնը դէպի Պարսկաստան Շահաբարաւ որով», առնուած «Անտուան դէ Գուզէյի գրքերը» (Antoine de Gouvea, Relation etc. Rouen 1646), նոյն հեղինակութեան Գ. Գրոյց Ա—Բ գլուխներն՝ այն ալ թարգմանութիւն (էջ 204—19), «Պատրիարքական կնիքակ ծխելու դէմ», 1851 թուականին (էջ 219—22) եւ Ս. Կապրաբաւի երեք նամակները (էջ 222—28) կը փակին այս մասը։ — Մասնաճառական բաժնէն յիշելու է Կ. Բարսեւանի ընտարակ յօդուածը Կ. Եղեանի նոր հրատարակութեան աւթիւ (էջ 229—63), որ համառօտիւ կ'ամփոփէ այս բազմաթիւ յիշատակարանաց տուած հետաքրքրական տեղեկութիւնները։ — Այս վերջապէս Ժողովրդական բաժնի մ'ալ, որ քանի մը հետաքրքրական կտորներ ունի, նախ կը գտնուին հին հուպարմ մը գաւառաբարերու «Զբաղացի վերաբերեալ, առութեանց» (էջ 269—75), կը յաշտուին քանի մը տաղեր, առաջինը՝ «Զուլայեցոց հայրենի պարզ լեզուն» ալ, զոր նա պարծենան, (էջ 275), լաւ տաղ մ'ուր կը նկարագրուին Զուլայեցիք, Հարս-ժանցիք, Գաշալեցիք, Դափանցիք, Կանչեցիք, Գալիցեցիք, Ագաւեցիք եւ Զամբիցիք։ Ինչպէս վերջին տեղէն կը տեսնուի՝ բանաստեղծը շարքիցի մըն է։ Ընդարձակ գաղափարական առջ մըն է «Աման Վարդան Ժամանակին, որ ժամէ իւր քննի լինելը», եկեղեցւոյ օրակնն պայման, ստեղծ թէ ինչ բան ունի՜ր հոս օտար հաւերի, թառառուն տնէ տաղ մ'որուն հեղինակն ինք զինքը Յովնութեան փ'անուանէ (էջ 276—80), հաւանութիւն Յովնութեան Կապուշ։ Վերջնայն է նաեւ «Գովասանք Գուրջաստայ, առնոյ, ուր ինք զինքը միայն «Կապուշ կը կոչէ (էջ 280—2, տես մեր «Ցաղակ», 1006 եւ 1130), Վերջապէս առջ մ'ալ կը գտնենք ապուած «Վշտապարկի զարմար զարմար, խորագրով՝ քառասուն տուն, որուն հեղինակն է «Ճեւրեան օղլու», Մինտա Վէշտա (էջ 282—6), — Թողլով յիշել ուրիշ մանր մանր յօդուածները՝ ինչնէր յաւելուածը, որով փաւարտի «Մարեի իշխան» պատմական վեպը՝ թարգմանութիւն Վաշանայ Դ. Վ. Բասառման (Յուշէլ էջ 111—222), Վեպին սկիզբը՝ 110 էջերը՝ կը գտնուին Լուսնայի 1808 տարւոյ կրկին դրբերուն վերջէ՝ նոյնպէս իբրեւ յաւելուած։

Կ. Յ. Տ.

34. La Nation Arménienne, son passé, son présent, son avenir politique et religieux. Անանուս հրատարակի կ'երեք գիրքը՝ նախաբար պարբերականի մը մէջ հրատարակուած ըլլալով, ինչպէս խորագրին ալ կը ցուցնեն։ Որչափ ալ անանուսը հեղինակը կը համարուի Ժամանակի գաղափարի եկեղեցական մ'որ այնչափ մեծ գեր ունեցու արեւելիկ իշխաւանութեանց տանն է. Հ. Զարմաւան. միայն տեղ մ'այս անուն յիշատակու-

թիւն կ'ըլլայ այնպիսի կերպով որ գոնէ ուրիշ օգնական գրիչ մը կ'ենթադրէ. (տես էջ 80.) Պատմական ու վիճական միանգամայն է գրքին նկարագիրը. էրեւթն է այն սերտ կապն որ կայ կրօնից ու ազգի մը մէջ, ունդըն յատկապէս Հայոց ազգին վրայ մասնաւորուած։ «Պատմութեան օրէք մըն է որ ազգի մը քաղաքացւոյն եւ անկումն աղբարակից են անոր ունեցած հասարակութեան» աւանդութեանց հետ, Հայոց ազգն ու իւր մեծամասնութեան եկեղեցին մեծ ու լաւ օրեր ունեցած է, երբ անանուկ կապ ունէր ընդ-հանուր եկեղեցւոյ հետ՝ որ անոր անդամը. անկումն ու թշուառութիւնը կը սկսի երբ կղզեացու, անկախացու. «այսօր կենաց ու մահու խնդր է իրեն համար», կամ՝ «գաւառայ այն աւանդութեանց որ երբեմն իւր փառքն ու հանձնարը կը կապեն, եւ բաւել իւր զիրեն քրիստոնէս ազգերուն մէջ, կը կամ աւել խոր թագուելով իւր ներութեան մէջ ու այն կղզեացւոյն՝ պիտի կորսուի, անտարբեր եւրոպայի աշխիւ առնէ, բաւական գաւառ հարաւաններն» (էջ 2)։ Այս է գրքին ընդ-հանուր նպատակը՝ զոր ապացուցանել կ'ուզէ. եւ այն է այն եղբակացութիւն, որուն կը համար գրքին վերջը, կը խելով իւր եղբակացութիւնըն առ ազգու խորքերով. «Մահու բարով, աւերակ երկիր. քաղցր ապագայ սերունդը բախտ կարեւոր է այն ուղղութիւնէն զոր պիտի տես ներկային, կամ միութիւն Հ. Բանայ հետ, կամ շարունակական անկում՝ ու վերջնական լայնացում»։

Դասար զինք մըն է՝ ինչպէս կը տեսնուի, զինք մը զոր արտասանել կարեւորաւ համար պէտք կը կենէր թուր այն փաստերը, զոր մեր առնէ կը զինն քաղաքական, եկեղեցական ու գրական պատմութեան այլեւայլ շրջանները՝ հնագոյն անցեալէն մինչեւ ներկայ գիրքը։ Այս փաստերն ամփոփել ու կըտպաստել ձեռնարկած է հեղինակը, ըստ այսմ երեք մասի բաժանելով բուն գրութիւնը. առաջինն՝ հայ ազգին ու եկեղեցւոյ գիրքը կաթմուղիկէ եկեղեցւոյ հետ միութեան Ժամանակ (էջ 7—33.) երկրորդ՝ անոր գիրքն իւր անկումն ու կղզեացւոյն ետքը, (էջ 35—69.) եւ երրորդ՝ անոր ներկայ գիրքն ու վիճակը (էջ 71—98.)։ Գրքին մնացեալ մասը կը բաժնէ ներածութիւնն ու վերջաբանը. իւրաքանչիւր մասն այլեւայլ լուսնային բաժնուած է, որոնք ընդ-հանուր տեսութիւն մըն են այն շրջանից զոր հեղինակը կ'ուզէ լուստանել։ Առաջին մասն մեր առնէր կը զնէ՝ ընդ-հանուր տեսութիւն մը հայ աշխարհից հնագոյն քաղաքական գրից, տեսութիւն մը կրօնական հանգամանաց, կաթմուղիկէ կրօնից իւր այս կամ՝ հայ եկեղեցին ընդ-հանուր եկեղեցւոյ նկատմամբ, հայ եկեղեցւոյն ընդ-հանուրապէս եւ ոսկի-գարն՝ եկեղեցւոյ այս բաժնից ազգեցութեան ներքին, երկրորդ մեր առնէ կը զնէ՝ հայ եկեղեցւոյ անկումն ու վիճակը կաթմուղիկէ եկեղեցին բաժնուած, բաժնեման տեսութեան հետեւութիւնները (երկու զլուծով), զփառութիւնը Յովնայ, զփառն հետ, անկումն դրամատիկութեան, յարաբերութեանց կամայ, նաեւ Բագրատունեաց անկումն իբրեւ հետեւութիւն այս կղզեացւոյն եւ վիճակն դրութեան Քիլիզնդեան կայսրութեան հանդէպ։ Այս մասին վերջին երեք

գլուխները կը նկարագրեն Ռուբենեան Հարստութեան շրջանն, անոր զարգացումն եւ անոր հետ զբաղակառութեան հան յառաջգիտութիւնն՝ հայ եկեղեցւոյն կրկին յարաբերութեան մանրեղ աւրեւմտից եւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ հետ, անոր ալ տակումն՝ հետեւութեամբ ինքեին կուտը (Չորսգետացիք են)։ Վերջին եւ երրորդ մասը կը ներկայացընէ Հայոց աշխարհի արդի վիճակն՝ սկսելով Նաբոբրատցիէն ընդամենը, Գում-Գարուսի պատերազմութիւնն ու իր վիճակն, «կամ լուսինէ Հայք եւ իրենց բարեբաւակի վիճակն», քիչ մը շաղկապնց գեղեցիկ գլուխներով, եւ իբրեւ վերջին գլուխ՝ «Հայոց աշխարհի միութիւնն Հռոմայ եկեղեցւոյն հետ»։ Այս է ամբողջ գրքին ծրագիրն ու գլխաւոր բաժանումները։

Մտածելարեւոտական բաժնին անվտանգութիւնը չէ ներքէր աւելի երկարել այս մասին, թէ եւ շատ կարեւոր եւ կենսական խնդիր չէ՝ որ մեր առջեւ կը դրուի։ Գիրքը գրուած է սահման անվ. ինքզանի գծերով, ջերմ համակրութեամբ հայ ազգին, եւ չենք տարակուսիր խորին համգումար թէ պատմութիւնը նոյն եզրակացութեամբ կը հասցընէ։ Սակայն պատմական մասը տկար է գրքին մէջ։ Ընդհանուր գծերով միայն, առանց յաճախ կարեւոր մանրամասնութեանց. ինչ ինչ բանի մեկնութիւնն ալ դուռն քիչ մ'աւելի ենթակական է, որ զարմանալի չէ։ Իրերը կեցած են. իսկ անոնց պատմաւեանքն մտնել կրեան տարբեր անտեսութիւններ ըլլալ, նայելով թէ ինչ տեսակէտի կը նայուին։ Սակայն գրքին էական գաղափարը ճիշդ է յամենայն դէպս։ Մեծագոյն վնասն որ ունեցած ենք՝ այն գաղաւթ կռիւներն է, զոր ունեցած ենք Յուդայի, եւ նոյն իսկ փոքրիկ Վրաց հետ, կղերկածմամբ ու անկէ ծագած երկակողմին տանելութեամբն։ Այնչափ զերբ կրեան Յոյն, Հայք ու Վերք, նաեւ Վարդի Յոյն՝ մինչեւ կարգաւ ամենն ալ կրեւելացան աւելի հզորներէ եւ միանալլ ոյժերէ։ Այս մասին թէ՛ Հայք շատ սխալ քայլեր տեսն, նուազ յանցաւոր չեն նաեւ Յոյնք, որ գործախառնար շատ հին տանէ սկսան կրօնը քաղաքական հարց մ'ընել։ Հայք ընդհանուր եկեղեցիէն չէին բաժնուած, երբ թեոգոսի պէս բարեպաշտ անձ մը գաշնադիր եղաւ Մտաքեզանց՝ անոնց յանձնելով հայ ազգին մեծ մաս մը. գաղաղութիւ մ'անկման արեւելոյն, յեթի՛ Հայք ի սկզբանէ ալ այն գիրքն ունենային՝ զոր ունենին Ռուբենեանք, որոնց ծառերն զէպ ի արեւմուտքէ չէր անցնէր բուսորեն. ուրիշ՝ իրլլային անշուշտ իրերը։ — Սակայն թողունք առ այժմ՝ այս խնդիրը, որուն թերեւս կ'աղքաւանանք։

2. 8. 8.

35. Հ. Մ. Խանձուն։ Առեփրակն Ռուբենեանց։ Միայն մասնագիտաց յորինած գաղափարներ անական արդիւնք ունեցած են միայն։ Մարդարեւութեան ձիւր հարկաւոր չէ՝ կարծենք, հաստատելով համար թէ Կ. Պոլսոյ գրական երաշտութեան մէջ հրատարակած այս գիրքը պիտի ունենայ իւր սեւական արդիւնքը, քանի որ մասնագէտ երկատարողն Ռուբենեան շանայած է կատարել իւր կրցածը։ Ազգին մէջ գգալի պէպք որ լեցնեն իսկ նպատակաւ յորինած է Հեղինակն՝ զործնական կե-

նաց յարմար այս գաղափարը։ «Ջգալի պէպք, ըսինք, զոր յիշաւ շատ մ'ընթացաւարտներ եւ նոյն իսկ գործի աւր անկիւն կը գգալին։ Մինչեւ ցարդ չէր պակսել թուարանութեան գաղափարներ, որք տեսական կերպով կանոններ մը առջեւ շարունկ զատ, առեւ տուրի վերաբերեալ զործողութիւններ ալ մէկ կը պարզէին (ինչպէս տուրիս, զեղէի, ընկերութեան կանոնի, տարեւորութեան եւայլն խնդիրներ)։ Սակայն Պր. Ռուբենեանի առեւարտական թուարանութիւնը, շատ աւելի ընդարձակ կը խօսի հրապարական ապարեղի մէջ յաճախ հանդիպած գործառնութեանց վրայ, Հայ պատմաբանները՝ որոնց կ'ազդուի այս գիրքը, պիտի գտնեն միայն եւ միայն գործնական, գիւրտուոյց եղանակներ՝ իրենց թուարանական զործողութիւններն յաշուութեամբ կատարելու, եւ յաշուութեամբ միջեւոյն եւ հրեայ միջակիցներուն հետ. (տես յառաջագոյն)։ Եթէ՛ այս ամէն առեւելութեանց հետ ունի գիրքը, քանի մը մանր անշուշտութիւններ, յանցանքը Հեղինակին չէ, այլ առաջին ապագրութեան, վասն զի կատարութիւնն կը բերեն երկուսիս կանոնն մը՝ իւր յաշուրդ տպագրութիւնները — թէպէտ ոչ միշտ։ Ներքին մեզ քանի մը մանր կէտերով վրայ Ե. Հեղինակին ուշագրութիւնը հրաւիրել։

Գրքին 30րէ էջին մէջ համեմատութեանց վրայ խօսելով, համեմատութեան յատուկ երկու գլխաւոր յատկանիշները չեն յիշուած, այսինքն թէ՛ երկու տեսակ համեմատութիւն կը զանազանուի մին առջեւ, միւրը խորհրդաւ։ Ընդ հակառակն ինչ հարկ կար համեմատական բաշխումը ընկերական կանոնի զինէլ գտնել։ Դարեւալ 43րէ էջին մէջ ծովային կամ աշխարհագրական փառաբեր 5557 մետրի հետ համարժեք գրուած է, որ շատ ճիշդ չենք գտնիր. վասն զի ծովային փառաբեր 111.111.111 20ր մասն է որ կ'ընէ $\frac{111.111.111}{80}$ = 5555.55 մետր։ Հեղինակը լուսագոյն ծառայութիւն մ'ալ մատուցած կ'ըլլար առեւտուրով պարապող անձանց՝ թէ՛ զեղէի եւ տոկոսի համար զարմար մէջ ինչպէս Պր. Պաղատեանի թուարանութեան գաղափարին մէջ կը տեսնուի։

Մտաշուած է Բաղադրեալ շահն խնդիրները լուծելու ամենակարեւոր եղանակն որ Գործառնութեան մէջ կը մեկնուի։ Հակառակ մտաշուած այս կէտերով Ե. Հեղինակին ձեռնարկը գաշտառութեան արժանի է, ըստ որում անփորձ ընթացաւարտներուն (frais émoulu du collège) առեւտուրի գործնական ապարդիւն վրայ ունեցած վարանութեանն այլ եւս մասամբ մը վերջ գտած կը համարուին։ Սակայն պէպք չէ երբեք անպէտ համարիլ մինչեւ ցարդ մեր վարանարանաց մէջ բռնուած ուղղութիւնները թուարանութեան մասին, վասն զի այս նորատիպ մաստիս միայն ընթացաւարտներուն կամ գործառնական վերջին տարիներուն մէջ գործածուելու սահմանուած է։ Թուարանութեան անտեղեակ գպրողական մը կամ չորս գործողութեանց վարձ աշակերտ մը չի կրնար օգտուիլ այս առեւարական թուարանութեանէն. ինչ-

եւ ուրիշներ: Յատուկ տեղ մ'ալ արուած է Լեւոնեցի այն գրութեանց որոնց մէջ կը ներկայանայ յատկապէս իբրեւ «Տայ բանաստեղծ» (էջ 35—40): Վերջումս վերջին եզրակացութիւնն այն կ'ըլլայ ինչ որ արդէն տետրակիս խորագրերը կը նշանակէր, թէ Լեւոնեց տակէն «մասնող», ու փիլիսոփայող-բանաստեղծ է, եւ թէ «Երա պեղեման գլխաւորապէս մտքի, իդէայի պեղեմն է» (էջ 43), մինչեւ տեսքամ «տեղ տեղ փոխաւելով կոտորակով փիլիսոփայութեան» (էջ 43): «Կա Տափափեղէն է որ այժմ նախ՝ պարունակութիւն եւ ապա ձեւը, ոչ թէ տեղեկացիան տնտեսութեան է, այլ ներքին միտքը, իրական. այժմ՝ առանց մտքի — չկը իսկական պեղեմն» (էջ 44): — Ար քաղաքն որ շատ չաւշանան լոյս տեսնելու գործոյս միւս մասերն ալ:

Է. Յ. Յ.

39. եւ 40. Տես Դադղեփունջ Թիւ 4, 5:

41. Միայնութիւն Յովն. Լայ քէւնէն ալմոն: «Զօրութեամբ», հեղինակը միտք ունի Տայ գեղացւոյ ամբողջ կենքը նկարագրել: Գլխաւորաբար Զաւարեան առած է իւր աշխատութեան նիւթը, շնորհալով նաեւ միւս գլխաւորներ, յատկապէս Եփրեմ ու Վարդուհայ: «Կա անգամ, իսկեւ աշխատասիրողը, ամբողջ կերպով ամբողջացած առաւով հասարակութեան, մասնաւոր ապագաբարձեաներին, մի միայն մտք՝ գաղափարները կ'աշխատարմ այլուհետեւ առջ եւ միւս մասերն, ինչպէս՝ անայիս գործիքները, արհեստական գործիքները, ամանեղէնները, կաթասիւններ, շորերն ու զանազան տետրակներ գիւղական կենսեցից, իւրաքանչիւր մասն ամբողջ, եւն: Գրութիւնը կը սկսի համառու տետրակեանք մ'ը Զաւարեմ գաղափարին պարագմունքներէ մասին», նկարագրելով ցանցն ու հերկողը, քաղցն ու կուլցը: Անկէ ետքը կը սկսի աշխատասիրողը մի մաս մի նկարագրել գաղափարն գործիքներն վարելու եւ հերկելու: Տեսնելու եւ հաւաքելուն, կրելու եւ կաշկելու՝ արորէն մինչեւ սոյլ: Եւ յարակիցքն, ամեն մէկին իւրաքանչիւր կազմելու մասունքն, աստակները եւն իշխելով, եւ անոնց գաւառական յատուկ բաներն եւ անուանակոչութիւնները մեկնելով, նշանակելով անոնց գործածութեան կերպն եւն (էջ 15—35): Ի վերջոյ տարաբարուն գործիքներն եւ անոնց մասերը լաւ ճանչնալու համար գրուած են տասը վիճաբարկան տախտակներ, որոնք կը ներկայացընեն՝ արքան ու իւր մասերը. գութեան՝ իւր յարակցը: «Ըլլայ», «յարմայ» ու գունեւ. փոցն ու տափան. սոյլ՝ իւր մասերով, նոյնպէս որսին սոյլ: Սոյլին անիւն, բարեմն ու սեւեք. սահմակ ու լծի սեռակներ. Թիւ, եղան, հորսնիք, հալ եւն. վեր. լուսնիկ կամին, գերանդի ու մանաղ, կեմ ու կոտ եւն: Նկարներուն տակ, որ բաւական լաւ վիճաբարուն են, գրուած են նաեւ անունները վիճաբարութեանք եւ այն՝ գլխաւորութեանին: Բազմայն է որ ասոնք յաջորդ մասերուն մէջ՝ որոնց հրատարակման յաշիւնութիւն կը մտնէրը, գրուին պարզ տպագրութեամբ վիճաբարկան նկարներուն տակը, որով թէ տակէն ճաշակաւոր կ'ըլլան տախտակները եւ թէ տակէն պայծառ ու գիրքներէն: Է. Յ. Յ.

42. Դ. Միայնութիւն. Ժամանակէն Արեւելոս-սոսիւն, Լաւեր՝ Մարմին, Գաւառիս անիւն եւ անիւնը Գաւառիս-Սոսիւն. Ընթերցողին աչքին զարկել ըլլալու է արդէն գրքուրիս խորագիրն՝ իւր նուիրմանքն «Մարմն» ամսագրին: Արդէն այս տասնամեկի տախտակը գրուած յազուած մին է նոյն տասնագրին Լաւեր՝ «Նոյ. Թաւին մէջ» («Մարմն» 1898, Թ. 10—11, էջ 1333—1367), ուր նոյնպէս բազմամեկի յազուածներն կան նուիրուած յիշեալ տասնամեկի յիշատակին: Ամսագրին արտատպելն աւելորդ աշխատութիւն մը չէր, քանի որ իւր այս ձեւով կրնայ տետրակն աւելի տարածուիլ: Գրուածքն իբրեւ թէ քարոզ մը կամ աստիճանութիւն է, արտատպուած եկեղեցւոյ բնման «մի երկտասարգ...» Նիհայ, բայց համարելի գեմը, քով, երկայն հաստակով ու կրակաւ աշխարհը յարահանայէ մը: Ազգայնաբար կ'ուզէ մեզի այն աստեղանակութիւնը՝ «մասնաւորապէս հաղորդել» Գաւառի ձեւով ալ է ամբողջ գրուածքն, յառաջաբանով մ'ալ վերջաբանով հրատարակելն: Չենք տարակուսիր նոյն ինչն Ազգայնացի է որ քարոզի գեր աստեղ է հոս. ամբողջն իւր գրիւն է, այն՝ որ մեր ամենալաւ գրիւններէն է, սահման ու ձկուն մեզուր արեւելեան գաւառ բարբառ մը զոր շատ յաճախ չենք գտնիր ուրիշ արեւելեան շատ մը գրիւններու քով: Առանձնապէս թանկն ինքն է կենքը, ապրիւն՝ իւր ամեն ձեւերով, իւր յարաբարութեանքն այլեւս կը ձեւանաւ եւ քաղաքակրթութեանց հետ եւ մարդու ու բնութեան պահանջներուն, եւ կ'աւարտի ջերմ ներգրգանով մը մասաւոր կրթութեան ու բաւարարութեան՝ որով գիւղ մ'անգամ բարեկեցիկ կը դառնայ: Չհաշուելով քանի մ'անճիշդ կենտրն ընդհանրապէս լաւ գրուածք մին է, որուն եւ իւր նմաններուն ժողովրդեան մէջ տարածուիլը կրնայ օգտակար ըլլալ:

Է. Յ. Յ.

43. Դ. Միայնութիւն. Զանգուհի. Էդ քիւղ-քիւղ ինչպէս, ելլու՝ մանկ: Գիւղական կենտրէն պատկեր մին է այս, բայց սրբափառները քան Արարիկի Ժամանակները (ասոր վրայ գալ թուով.) Հոս չկայ տար ու հուր, սուր ու բանտ, կոխ ու փոխաշխատութիւն. իսողող գիւղականք մին է ներկայացուած գեղեցիկ, յաճախ փոխաշխատելով գծերով: Տնտես է միայն լէպին ելքը, երկու զիւտաւոր անձանց վաճառքը: Ասոր պատճառը միայն այն է ինչ որ խորագիրն ալ կը ըլլացնէ՝ «Հաստութիւն»։ Իսկ բուն յանցարարն — այս կ'ուզէ հեղինակն անշուշտ ցուցնել, — եկեղեցական հաստատուն օրինապահութեան պակասութիւնը: Նոյն գեղքն յաճախ եղած է, եւ արգելք չէ տեսած եկեղեցական վարչութիւնն այն անուանութիւններն օրհնելու: Գեղացին ալ վարժած է. եւ աս հարգեպէք մ'առնելու կը գտնի վարչութիւնն որ երկու կարելի է, «Հաստ» է. եւ երկու սկզբ ու երկու կենտր խորատկուած են: Այսպէս ելք կ'ունենան Ապրեւն եւ Լեբիք, երկու գրաքն ասան զաւակներ, մին մայրը՝ միսը հայրը կարողացած: Օր մը կ'ըլլայ որ Ապրեւն սյրի հայրը կ'առնու Լեբիքի մայրը, եւ օր մ'ալ որ տղաք մեծցած՝ մանկութենէ վեր անբաժան՝ եղբայրական սերնէ զատ ուրիշ սեր մը

կը զգան: Մանչուսն՝ Ապրէսին՝ վտանգաւոր Տիւն-
գուծեան առթիւ կ'իմացուի, եւ ճողը կ'ուսումն
շնանց կատարել զաւագից փափագը: Ինչ ալ կայ
որ մասեան, ուրիշ այնպէս նշխարինակ դէպքեր
եղած են, երկուքին մէջ արգելք ոչ «արիւն» կայ եւ
նշխարեան: Արգելք գիւղիկ երեքն ալ շնանուցը
կ'որհնէ, եկեղ. իշխանութեան առաջին ատենն
ալ թոյլատուութեան թուղթ կու տայ: Բայց իբր
աղջկան՝ Հերիգի՝ Տորեգոր ալ խնամախակն Տա-
րուին չի գար, որ արդեն ուրիշ փեսացու մ'որո-
շած է: Տեղեկագիր մը բարձրագոյն իշխանութեան,
եւ կու գայ արգելքը: Ապրէսի Տայրն եւ ուրիշներ
կ'աշխատին ու կը վտանեն ինքը, բայց ի զուր,
հրաման ելած է «Հաւա» է: Աղջիկը գրեթէ բռնի
որ նշանեն միւսին, աղան ալ միւսի մը. եւ հար-
սանիքը իր սկսի, ելքը յայտն է. նոյն գիշեր
Հերիգ գետին մէջն է անշուշտ, երկրորդ օրը Ապրէ-
սի խնամալով իրողութիւնը՝ խելագար, Հաւ կրնար
վաճառ առաքուի. բայց Տեղեկաւոր շարունակած է,
քանի որ խելագար Ապրէս նոր կին մը կը թողու,
որ ժամանակին աղայ ալ կը ծնանք, խելագարը
տարինով նոյն վիճակի մէջ է եւ թափառական.
Իսկ կինը՝ հալածուած ու առուած անեղբներէն
որ միաբանի վերջագետ այլոյ մը հետ. բայց հարկաւ
երկնցոյն չի կրնար հրաման տալ անանուա-
թեան (— թէեւ, կը յառելու Տեղեկանին, ուրիշ-
ներու թոյլատուութիւն եղած է այսպիսի դէպքի
մէջ. —), եւ ահա ելք մը կը դառնայ, ելքը գիւ-
ղէն, Յունաց եկեղեցին դիմել են: Ահա Մամի-
կանանի պատկերին եական անձեր: — Ահաբ լաւ
գրուած է, հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի,
եւ պայծառ պողափար մը կ'ունենանք գիւղացոյն
կենաց, սովորութեանց, բմբռանց եւ նախապա-
շարմանց՝ Ղանե գիւղական լեզուն ու ոճը՝ ի հարկէ
խոսակցութեանց մէջ՝ շնանացած է ճշդութեամբ
ներկայացնել, եւ այս կողմանէ ալ գովութեան
արժանի է: Բայց իւր՝ հեղինակին՝ բուն գրու-
թեան շատ խիստ գունով արեւելեան բարբառ
մըն է, որ գեղարուու կրնայ հասկնալ արեւմտեանց
մեծ մասը:

Հ. Յ.

44. «Յնդիկագիր», Աշտարի-ձա՛ Բնի-
րեան ԶԻ՛ձ-ձիյո հասարակութեան 1896թ. Փետրիկ տե-
ւարակ մը, տեղեկագիր՝ ինչպէս խորագրին ալ կ'ըսէ,
յիշեալ մարգարեական ձեռնարկութեան այս շըր-
շանին: Սկիզբը (էջ 1—4) համառօտ ներածական
տեղեկութիւն մը կայ ընկերութեան այս Գ. ջըլա-
նին մէջ ունեցած գործունէութեան մասին՝ տա-
րագրած նոյն ընկերութեան վարչական խորհու-
րէն: Կը յայտարար այլեւայլ անուանական ցանկեր
նուիրատուութեանց, հացագին, ճանապարհատախի
եւն ըստիններով. (էջ 5—10), ինչպէս նաեւ բժշ-
կական անուանական տեղեկագրով մը հոգաւ.—
գեկաւ. ամիսներու (էջ 13): Տեսարկի կ'աւարտի նոյն
ընկերութեան տարեկան հաշուեկշիւով (էջ 14—5):
Աղքատականութեան ընկերութիւնը նոյն ջըլանին մուտք
ունեցած է 24,721 ղշ. (ձեմար 33էն), զոր գործ-
ածածն է իւր նպատակին համամաս՝ լիւսաւարար
հացագին, ճանապարհատախի ու գործի գրա-
մագլխոյ: Պատրաստ գրամ կը մնայ ընկերութեան
ձեռքը՝ նոր հաշուի անցնելու՝ 2656 ղշ.:

ԱՅԳՈՅԻՆ ԹԻՐԹԻՐԵ ԹՎԵԼԵՓՈՒՆԸ

1. Բարձր շքանշաններով պատուուած ազգայինը: —
2. Բարձրագոյն թիւը: — 3. Բանասիր — նոր պարբե-
րագիր մը: — 4. Փսակ մը Փորիկին Միւլիկին գնեց-
մանն վրայ: — 5. Տեղեկագիր Ազգ. հրահանգողի
Հմիւնի: — 6. Լազարեան ծննդարան Արեւելեան
Լեզուաց:

1. Բարձր շքանշաններով պարգւատ-
ւորութեան կը կարգանք Կ. Պոլսոյ մանուկն
մէջ թէ Վեմա՛. Արթիկ փաշա Տասնեան՝ ազա-
նական Մեհմեթի, ի առաջին կարգի նշանին ար-
ժանացած է: — Նմանապէս Վեմա՛. Գորբիւն էֆ.
Նարաւանիկեան պատուուած է մեծապէս պողոտա-
կան կառավարութեան Պատուոյ Լէգէոնի Com-
mandeurի աստճանաւ: Մեր ջերմ ուրախացու-
թիւնն ու շնորհատրութիւնն այս հանրածափ
մեծապատիւ անձնաւորութեանց:

2. Բարձրագոյն—Նիւն. «Լուսայի» վերին
թուին մէջ (1899 թիւը Ա. էջ 291) «մի նոր բա-
րեգործութիւն, անուամբ կը կարգանք մեծաբա-
նակ պարեկատրութեան մ'ուրախել լուրը, ու-
րան դիցանք» օրինակէի մեծանձնութեանն աւելի
նախանձելի համաւորութեամբ՝ ծախկուած մնալ
համած է: «Կարենի քաղաքացի եւ Տիֆլիս վերա-
բնական մի յարեւիլ Պարան, որ իրաւունք չէ
տուած մեզ իւր անունը հռչակել Բոսֆորի ափին
իւր ունեցած բոլրէ ու հիւանդութեան գործարար,
մօտ 40.000 ու. արժողութեամբ նուիրել Կ. Պոլսի
Ս. Փորիկեան Ազգ. Հիւանդանոցի օրբանոցին այն
պայմանով, որ Հիւանդանոցի վարչութիւնը այդ
գործարարը բանեցնելով՝ արգիւնքի մի մասը
գործ դնէ իւր օրբանոցի զաւհարութեան վերայ.
Իսկ մի մասը ամէն տարի յետ պահէ՞լ հինգ տա-
րին մի անգամ այդ գրամով օրբանոցի աններէն
մէկին Եւրոպա ուղարկէ գործարարի ժամանակը
թեան մէջ կատարելագործուելու համար, որը վե-
րադառնալով՝ արդի ծառայէ նոյն գործարարանմո՛ւ:
Այս առաջարկութիւնն Կ. Պոլսոյ խառն ժողովն
շնորհակալութեամբ ընդունելով՝ ինչպէս կը շա-
րունակէ յապուած՝ գործարարին յանձնման գոր-
ծողութիւնները կատարուելու վրայ են այժմ:

Այսպիսի օրինակի բարեգործութիւն մը
մանաւանդ արեւմտեան Հայուն մը կողմանէ՛ չենք
կրնար պարտ ու պատշաճ յարգանք եւ ուրախու-
թեամբ հրապարակել հրատախի, որպէս ալ
ցաւինք որոնց անուանիր պարեկատրութիւն ա-
նուան անծանօթ միաբան՝ որուն օրինակին շատե-
րուն հեռանկը տեսնել՝ մանաւանդ այս խելի
ժամանակներու փափաքելի էր անշուշտ:

3. Բանաւեր — նոր գործեր-գին մը: Այնչափ
աւելի մեծ ուրախութեամբ ողջունեցինք «Բանա-
ւերի» ծնանիւն աւետաղ ծանուցումն, որչափ մին-
չեւ հիմա կրնանք բուէ՛ նոյն աղբորութիւնն բռնող
պարբերակներ մ'ունեցած չենք: Այո՛, ունեցաւ հոյ
մամուլն լիզաւարանութեան մէջ, նաեւ քննակա-
նին մէջ՝ իւր ներկայացուցիչն. բայց չունեցաւ
ցայտած զուտ հնախական-պատմական-լիզաւա-
րանական-քննական թերթ մը: Այս պակասն ահա
պիտի լեցնեն «Բանասերը», որ Պարսի պիտի հրա-
տարակուի խմբագրապետութեամբ Պարսի Կ. Յ.